

ĆWICZENIA Z WERYFIKOWANIA INFORMACJI

poziom średniozaawansowany

Materiały edukacyjne dla szkół
ponadpodstawowych

CZYM JEST FACT-CHECK?

To weryfikacja wypowiedzi, którą można przeprowadzić w kilku krokach:

Fakty

Sprawdź, czy analizowane stwierdzenie dotyczy faktów, np. liczb, dat, wydarzeń. Wypowiedź weryfikowalna nie może się odnosić do opinii, przewidywań, obietnic.

Źródła

Znajdź odpowiednie źródło. Dopiero na podstawie analizy pierwotnych źródeł możemy ocenić, czy dane stwierdzenie jest prawdziwe. Pierwotne, a więc nieprzetworzone źródła to najczęściej dane instytucji państwowych, agencji prasowych, instytutów badawczych, uznanych ośrodków naukowych oraz organizacji pozarządowych. W ustaleniu wiarygodności strony internetowej pomoże Ci metoda lateral reading.

Analiza

Dokonaj analizy i pozwól się sprawdzić. Ważnym elementem metodologii fact-checku – gwarantującym zachowanie obiektywizmu – jest podwójna weryfikacja, tj. sprawdzenie informacji przez co najmniej 2–3 redaktorów. Osoby niezajmujące się fact-checkingiem profesjonalnie, w tym uczennice i uczniowie, mogą skorzystać z pomocy swoich bliskich lub społeczności internetowych.

Ocena

Przyznaj ocenę! Do oceny prawdziwości wypowiedzi fact-checkerzy wykorzystują mierniki tworzone przez organizacje, do których należą. Polski Demagog posługuje się pięcioma kategoriami. Są to: prawda, fałsz, częściowy fałsz, manipulacja oraz nieweryfikowalne. Stwierdzenia prawdziwe muszą być potwierdzone przez dwa niezależne i wiarygodne źródła (z wyjątkiem sytuacji, gdy tylko jedno źródło jest adekwatne do wiarygodnej oceny danej tezy), fałszywe zaś nie są zgodne z żadną publicznie dostępną, wiarygodną informacją. Jeśli wypowiedzi celowo wprowadzają w błąd, np. poprzez pominięcie ważnego kontekstu lub wybiórcze wykorzystanie danych, uznaje się je za manipulację.

WPROWADZENIE

Wejście w rolę

Rozpocznij lekcję od pogadanki wprowadzającej klasę w rolę redakcji portalu factcheckingowego. Możesz rozpocząć od przedstawienia (np. na slajdach) wybranego fake newsa albo nawet kilku zwykłych manipulacji czy kłamstw. Uczniowie mogą również wskazać, które z zaprezentowanych przez nauczyciela informacji są ich zdaniem fake newsami.

Fake newsy to treści, które wprowadzają w błąd

Zalicza się do nich m.in. doniesienia o wydarzeniach, które nie miały miejsca, i fotomontaże przedstawiające sytuacje, do których nie doszło. Nie zalicza się do nich m.in. opinii i obietnic. O dezinformacji możemy mówić, gdy ktoś celowo rozpowszechnia fałszywe informacje, aby wprowadzać w błąd. Tymczasem fałszywe informacje nie zawsze są rozpowszechniane celowo.

Uczniowie odpowiadają na pytania

- Czy zdarzyło wam się natknąć na treści, które nazwalibyście fake newsem?
- Czy uwierzyliście w nie? Jeśli tak/nie, to dlaczego?
- Dlaczego takie informacje pojawiają się w przestrzeni publicznej?
- Co ułatwia ich rozprzestrzenianie?

Krótkie podsumowanie

Aby przejść do kolejnej części lekcji, krótko podsumuj pogadankę. Zwróć przy tym uwagę na zagrożenia związane z dezinformacją i wyjaśnij, że może nas przed nimi chronić fact-checking.

Czas: nie więcej niż 10 minut

Dość krótko, ponieważ ta pogadanka nie ma na celu rozwinięcia głębokiej dyskusji, lecz szybkie wydobywanie wiedzy grupy i wprowadzenie do tematu.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Wyjaśnij klasie, że w tym zadaniu wcielicie się w rolę redakcji zajmującej się fact-checkingiem i dowiecie się, na czym fact-checking polega.

Konieczne będą dwa zdania wstępne, informujące, że teraz nastąpi przedstawienie metody fact-checkingu w trzech krokach i że klasa powinna poczuć się jak redakcja portalu factcheckingowego.

Dokonaj podziału uczniów na kilka grup. Każda z grup dostaje opis sytuacji wstępnej z życia fact-checkera. Grupy mają za zadanie zapoznać się z opisaną sytuacją, wybrać z niej treści możliwe do weryfikacji i uzasadnić swój wybór.

Uczniowie przedstawiają efekty pracy w krótkiej prezentacji przed klasą.

ZADANIE 1

Na skrzynkę redakcji przyszedł e-mail z prośbą o zweryfikowanie wypowiedzi Leona Simby, przedstawiciela Fundacji Nasze Dzieciaczki. Udzielił on wywiadu dla Telewizji Konsensus. Oto przesłany fragment rozmowy:

Ale właściwie dlaczego 30 minut? Że niby 45 minut lekcji to już za dużo? Co to da?

Czas lekcji trzeba skrócić z 45 minut do 30 minut koniecznie, zawsze, na każdym etapie edukacji, w sensie od szkoły podstawowej do średniej. Ministerstwo po prostu musi o tym zdecydować. Przecież, panie redaktorze, są badania naukowe, naukowcy jasno mówią: skrócenie czasu lekcji zwiększy efekty pracy ucznia o 150%! To są twarde dane! No na chłopski rozum, że się tak wyrażę, przecież jak skrócimy lekcje, to nawet nauczyciele na tym skorzystają – więcej czasu na odpoczynek, to ograniczy ich stres. Może będą mniej krzyczeć na uczniów i wreszcie będzie normalnie w szkole?

Które informacje zawarte w wypowiedzi Leona Simby może sprawdzić fact-checker?

ZADANIE 2

Z bazy źródeł wybierzcie te, na podstawie których fact-checker może zweryfikować informacje z zadania 1.

Co sądzicie o tych źródłach? Czy zawsze można na nich polegać?

ZADANIE 3

Fact-checker przeszukał elektroniczną bazę publikacji naukowych, jednak nie znalazł w niej badań potwierdzających słowa Leona Simby. Ostatni artykuł Karoliny Dżumy, w którym przedstawiła wyniki swoich badań na temat wpływu skrócenia czasu lekcji na rezultaty osiągane przez uczniów, nie zawierał informacji o 150-procentowym wzroście efektywności. Zastanawiając się, skąd Leon Simba mógł czerpać informacje, fact-checker przeszukał zasoby internetu z pomocą zwyczajnej wyszukiwarki. Znalazł link do portalu informacyjnego o tematyce naukowej, na którym opublikowano wywiad z Karoliną Dżumą. Oto fragment rozmowy:

Co mogą zyskać uczniowie po skróceniu czasu lekcji? Oczywiście poza dodatkowym czasem na przerwy.

To oczywiście nie tylko przerwy, ale i czas na pogłębianie własnych zainteresowań czy na rozwijanie kompetencji społecznych. Jednakże dodatkowy czas nie jest jedynym namacalnym, widocznym zyskiem. Moje badania wykazały, że po skróceniu czasu lekcji z trzech do dwóch kwadransów uczniowie więcej zapamiętują, łatwiej opanowują materiał podany na zajęciach i osiągają lepsze wyniki na sprawdzianach.

O jak dużej poprawie można mówić?

Tego nie da się jednoznacznie określić. Stworzenie wskaźnika efektywności pracy ucznia uwzględniającego wszystkie czynniki, których jest całe mnóstwo, jest chyba niemożliwe. Oczywiście można taki wzrost bardzo ostrożnie szacować, ale taki szacunek zawsze będzie opierał się na subiektywnym przypisaniu wag poszczególnym czynnikom. Mogę powiedzieć, że to jest wzrost efektywności o 150%, a ktoś inny, że o 50% – i nic z tego nie wyniknie, bo jest to nieweryfikowalne w tak konkretny sposób. Wykazałam, że wzrost efektywności jest znaczny w wielu aspektach, na wielu poziomach, ale jest to trudne do wyrażenia liczbowo.

Na podstawie zdobytych informacji odpowiedzcie na pytanie: czy Leon Simba powiedział prawdę, fałsz, a może zastosował manipulację?

BAZA ŹRÓDEŁ

elektroniczna
baza publikacji
naukowych

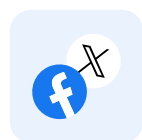
drukowane
publikacje
naukowe

portale
informacyjne
o tematyce
naukowej

pytanie do
eksperta

portale
społeczno-
ściowe

Wikipedia

wyszukiwarka
internetowa

podobne
wypowie-
dzi innych
osób

publikacje
amatorskie

strony
internetowe
urzędów
państwowych

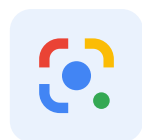
oficjalna
baza
aktów
prawnych

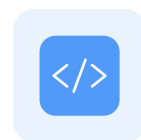
portale
informacyjne

publikacje
niepoparte
oficjalnymi
danymi

odwrócone
wyszuki-
wanie
obrazem

metadane
pliku

wcześniejsze
wywiady
z aktorem

sam aktor
lub inne
osoby ze
zdjęcia

komentarze
na portalach
społeczno-
ściowych

treści towarzy-
szące udo-
stępnianemu
zdjęciu

PODSUMOWANIE

Gdy grupy zaprezentują swoje rozwiązania, wspólnie ustalcie, które z nich są właściwe i dlaczego. Na końcu zwróćcie uwagę na trzy ważne wnioski:

01

Weryfikować można tylko fakty, nie opinie.

02

Do weryfikacji potrzebne są wiarygodne źródła.

03

Współcześnie podstawowym narzędziem weryfikacji jest wyszukiwarka internetowa.

ODPOWIEDZI

Zadanie 1

Fact-checker może sprawdzić, czy istnieją badania naukowe potwierdzające wzrost efektywności pracy ucznia o 150% po skróceniu czasu lekcji z 45 do 30 minut.

Zadanie 3

Jest to manipulacja. Fact-checker odnalazł wyniki badań naukowych na temat wzrostu efektywności pracy ucznia po skróceniu czasu lekcji, jednak nie było w nich informacji o wzroście 150-procentowym. Taka informacja pojawiła się jedynie w wypowiedzi Karoliny Dżumy, autorki badań. Leon Simba powołał się na istniejące badania naukowe, jednak wykorzystał jedynie luźne szacunki ich autorki, tym samym wprowadzając w błąd odbiorców jego wypowiedzi.